

Hayme Ana, Gündüz Alp'in (Süleyman Şah) eşi, Ertuğrul Gazi'nin annesi, Osman Gazi'nin iseninesidir. Hayme Anaya ilişkin bilgilerin bir kısmı kaynaklarda zikredilirken bir kısmı ise Türk devletlerinin kuruluşunun izahında önemli bir yer tutan menkıbelere dayanmaktadır.

Hayme/çadır kelimesinin Eski Türkçe çat birleştirmek, birbirine tutturmak fiil kökünden türemiştir. Otağ ve hayme/çadır aynı zamanda Türk kültüründe daha çok bir devlet sembolü olarak ele alınmaktadır. Sınırları üç kıtaya yayılan Osmanlı Devleti'nin sembolü olan ulu çınarın kökleri Hayme Ana'dır. Hayme Ana, vaktiyle her daim Gündüz Alp'in yanı başında olduğu için

aşiretin yönetimi hususunda büyük bir tecrübeye sahipti. Bu itibarla oğlu Ertuğrul ve torunu Osman Gazi'yi Hayme Ana yetiştirmiştir. İsmi ile müsemma olacak ki bundan dolayı "Devlet Ana" olarak da anılmaktadır.

Osmanlılar 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Alaeddin Keykubad tarafından Ankara'nın batısındaki Karacadağ bölgesine yerleştirildiler. Bir rivayete göre burada Ertuğrul Bey'in annesi Hayme Ana vefat etmiş ve bugünkü kaplıcaların bulunduğu yere defnedilmiştir. Bu yöre uzun süre Hayme Ana adıyla anılmış, sonradan telaffuzundaki değişiklik sebebiyle Haymana (bu günkü Haymana) olarak kullanılmıştır. Hayme Ana'nın İnegöl'e tabi Domaniç nahiyesinin Çarşamba köyünde medfun olduğu tarihen sabit olsa da Haymana isminin Hayme Ana ile ilişkilendirilmesi, Osmanlıların Ankara havalisinde Karacadağ eteklerinde yaşadıkları gerçeğini yansıtmaları açısından önemlidir.

Osmanlılar için Karacadağ'dan sonra ikinci hareket noktası batı yönünde Söğüt ve Domaniç olmuştur. Bizans üzerine yapılan gaza faaliyetleri sonucunda Söğüt ve Domaniç ele geçirildi. Osmanlılar Söğüt'ü kışlak Domaniç'i ise yaylak olarak kullanmışlardır.

Konar-göçer hayat tarzı sürdüren Yörük ve Türkmenlerin temel iktisadi faaliyetleri hayvancılık ve hayvancılığa bağlı başta dokumacılık olmak üzere yan üretim alanlarıdır. Böyle bir yaşam tarzında üretim ve pazarlama işlerinin ağırlıklı olarak kadınlara düştüğü aşîkârdır. Hayme Ana kuvvetle muhtemel bir yandan beyliğin idari işlerinde oğlu Ertuğrul Gazi'ye yol gösterirken, diğer

yandan hayvancılık ve buna bağlı yan alanlarda üretimin sürdürülmesi ve ürünlerin pazarlanmasında beyliğin kadınlarına öncülük ediyordu. Bu düşünce bize Hayme Ana'nın yaşadığı dönemde Türkmen kadınlarının kurmuş olduğu Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) teşkilatını hatırlatmaktadır. Hayme Ana, üstlendiği siyasi ve iktisadi fonksiyonlarla Osmanlılarda Bacıyan-ı Rum teşkilatının önemli bir temsilcisiydi. Bacıyan-ı Rum teşkilatı, Türkmen kadınlarının kurmuş olduğu o günkü toplumda kadınlar arasındaki sosyal, ekonomik, kültürel, dinî-tasavvufî ve hatta askerî faaliyetler yürüten bir teşkilattı.

Yaylaya çıkan Kayı Boyu yörükleri davarlar ve atlarla Söğüt'ten Bozöyük'e bakan yamaçlardan Karaköy yaylasına oradan da Domaniç'in Çarşamba köyüne gelirlerdi. Bu yol otlaklardan istifade etmek istenildiği için takriben iki, iki buçuk ayda kat edilirdi. Aygır Deresi denilen vadiye gelindiğinde hayvanlar için geniş otlak alanlarına ulaşılmış oluyordu. Hayme Ana Çarşamba'da otururdu. Hayme Ana'nın Çarşamba'da çadır kurduğu yer, civardaki Erikli, Toraman ve Fındıcak köyleri ve Türkmen obalarına ait, Kazmurt, Macar Oluğu, Danişmendlü, Sakarı, Karacakaya, Tekfur Alanı ve Ahlatlu Alanı gibi yurtlar için merkez olarak kabul edilirdi. Bundan dolayı ona Çadır Anası (Çadır büyüğü) manasına Hayme Ana denmiştir. Öyle anlaşıyor ki konar-göçer Türkmenlerin iktisadi faaliyetleri dile getirilirken bahse konu olan yaylak pazarı ve panayırı Hayma Ana'nın çadırının çevresinde kuruluyordu. Yine bir yayla mevsiminde Hayma Ana vefat etmiş ve Ertuğrul Gazi tarafından bir tepenin üzerine defnedilmiştir.

19. yüzyılın sonlarında Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle önce Hayme Ana'nın medfun olduğu mezar tespit edilmiş, daha sonra ise mezarı üzerine türbe inşa edilmiştir. Türbenin inşası İnegöl Kazası Emlâk-ı Hümâyûn idaresi tarafından gerçekleştirilmiştir. İnşası tamamlanan türbenin ziyarete açılması ise Mabeyn-i Hümâyûn Başkâtibi Mustafa Efendi, Domaniç Nahiye Heyeti, Domaniç eşrafı ve halkın katılımıyla 19 Ocak 1892 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Açılış töreni münasebetiyle Kur'an-ı Kerim ve Mevlid-i Şerif tilavet edilmiş ve ahaliye yemek ikram edilmiştir. Ziyarete açılan türbenin sorumluluğu türbedar Yakuboğlu Süleyman'a verilmiştir.

II. Abdülhamid döneminde ve sonrasında Hayme Ana hiç unutulmadı. Türbenin açılışında olduğu gibi Hayme Ana'yı anma etkinlikleri her yıl düzenlendi. 1910 yılında kurulan süvari alaylarından birine, 1918'de açılan İnas Numune Mektebi'ne ve 1919'da açılan İnas Numune İbtidaiyesi'ne Hayme Ana adı verilmiştir. Hayme Ana ismi Osmanlı arşiv belgelerinde ise "*Cedd e-i Cenâb-ı Tacidari Hayme Ana Hazretleri*

" ve "

Cennet Mekân Hayme Ana Sultan

" şeklinde geçmektedir.

Hayme Ana türbesinin ziyarete açıldığı 1892 tarihinde sonra türbenin sağ tarafında bir

misafirhane, sol kısmında ise ilkokul yapılmıştır. Günümüzde ise yöresel eşyaların sergilendiği bir salon olarak kullanılmaktadırlar. Hayme Ana türbesi bu gün bir ziyaretgâhtır.

Hayme Ana anma etkinlikleri, devlet büyüklerinin en üst düzeyde katılımı ile 2006 yılında resmî bir kimlik kazanmıştır. Hayme Ana türbesi ve tören alanı 2007'de ise kanunla koruma altına alınmıştır. Hayme Ana anma etkinlikleri her yıl eylül ayının ilk haftasında "Hayme Anayı Anma ve Göç Şenlikleri" adı altında yapılmaktadır. Değişik obalardan yörükler çadırlar kurmakta böylece yapılan bütün bu etkinliklerle tarih yaşatılmaktadır. Devlet büyükleri ve yöre halkının yörük kıyafetleri ile katılımıyla Hayme Ana/Devlet Ana anma etkinlikleri bu gün Türk kültür hayatının vazgeçilmez töreli bir unsuru haline gelmiştir.

Hayme Ana'nın oğlu Ertuğrul Gazi'ye öğüdü şeklinde rivayet olunan metin ise adeta Kayı boyunun Türkistan'dan kopup Anadolu'yu yurt tutuşunu özetleyip Osmanlı Devleti'nin üzerine inşa olduğu töreli değerleri açıklar mahiyettedir:

"Oğul... Anayurttan ayrıralı yıllar geçti. Deli rüzgârlar önünde oradan oraya savrulduk. Beylik otağını kurduğumuz şu yaylalar, artık son durağımız, son konağımız olsun. Oğuz'un yurtlarına diktiğimiz ağaçların kökleri kara yerin derinliklerine, dalları gökyüzünün yüceliklerine uzansın. Ak-boz atlara binip yağı üstüne yel gibi vardıkta Kadir Tanrı gözü pek yiğitlerimizi korusun. Göğsü kaba yerli kara dağlar gibi duran erlerimiz ile kır çiçekleri gibi saf ve temiz, ak yüzlü, ala gözlü kızlarımız kutlu Kayı boyumuza gürbüz evlatlar versinler. Altın başlı otağlarımız Çarşamba yaylasını bürüsün. Kayı'nın ve diğer bütün boyların oğullarını Ertuğrul'umla bir tutarım. Onların hepsini soyumuz için Hakk'ın kutsal birer emaneti bilirim.

Oğul... Boyundan, soyundan olsun olmasın insanlara adil davran. Adaletten ayrılma ki, insanların birlik ve dirlik kazansın. Yurdunda, obanda herkes gezsın. Ululuk isteyen töreden ayrılmasın. Bu dünya bir oturma yeri değildir. Yapacağın iyi ve doğru işlerle insanların hizmetinde bulunursan güzel övünçler senin olur. Yüreğinden inancı, ağzından duayı, davranışından erdemi hiç eksik etme. Bir de sabırlı ol oğul, ekşi koruk sabırla tatlı üzüm olur.

Oğul... Beylik dermekle, ağalık vermek iledir. Sofranı ve keseni yoksullara açık tut."

Hayme Ana'nın, Ertuğrul Gazi'ye nitelikli devlet adamı olma ve milletini adaletle yönetmenin ipuçlarını verdiği bu öğüdü, asırlardır unutulmamıştır, unutulmayacaktır.

Hayme Ana, Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin Söğüt ve Domaniç'te yaktığı gönül ateşi ve manevi mirası, onların şahsında bütün gaziler, dervişler ve Horasan Erenleri alperenler bu beldeyi Anadolu'yu aydınlatmaktadırlar. Bu ışık hiç sönmeyecektir. Bunu sağlayacak güç Türk devlet anlayışında yer alan "Devlet-i Ebed Müddet" inancı ve azmidir.

Abdurrahim Karakoç'un dizeleriyle;

" Yaza dönsün kışınız, bayramlar bayram olsun

Dert görmesin başınız, bayramlar bayram olsun

Otlar/dikenler dolsun Nemrut'ların çanına

Kolay gelsin işiniz, bayramlar bayram olsun."

Prof. Dr. Mehmet SÜME AİBÜ Öğretim Üyesi.